

PIŠE
NENAD
POLIMAC



Akotimaš potrebu za filmom - treba ti dati film, ako nemaš potrebu za filmom, treba ti zabraniti da gledaš filmove. Za ljude koji imaju potrebu za filmom, kojima film pomaže, koje film drži u životu - za te se ljude snimaju filmovi.

Ovim citatom Ivana Martinca započinje jednosatni dokumentarac posvećen legendarnom splitskom filmmašu i pjesniku. Režirao ga je Zdravko Mustać, i sam poznati filmski redatelj, također, poput Martinca, dugo vremena vezan za Kinoklub Split, a rad na njemu potrajao je preko dva desetljeća: počelo se još 1993., tadašnji splitski filmski fond dao je inicijalna sredstva, Martinac je u međuvremenu umro 2005., no film je tek sada završen u produkciji Hrvatskog filmskog saveza i zahvaljujući dotacijama HAVC-a, a premijera mu je bila jučer u zagrebačkom kinu Tuškanac.

Mustaćev "Martinac" izvrsno je ostvarenje jer je to istodobno zanimljiva biografija izuzetnog umjetnika, ali i vrlo suvislo upoznavanje s njegovim opusom i svjetonazorom: ukoliko dosad niste znali tko je Ivan Martinac, zasigurno ćete poslije gledanja ovog filma potražiti sve što je u vezi s njim.

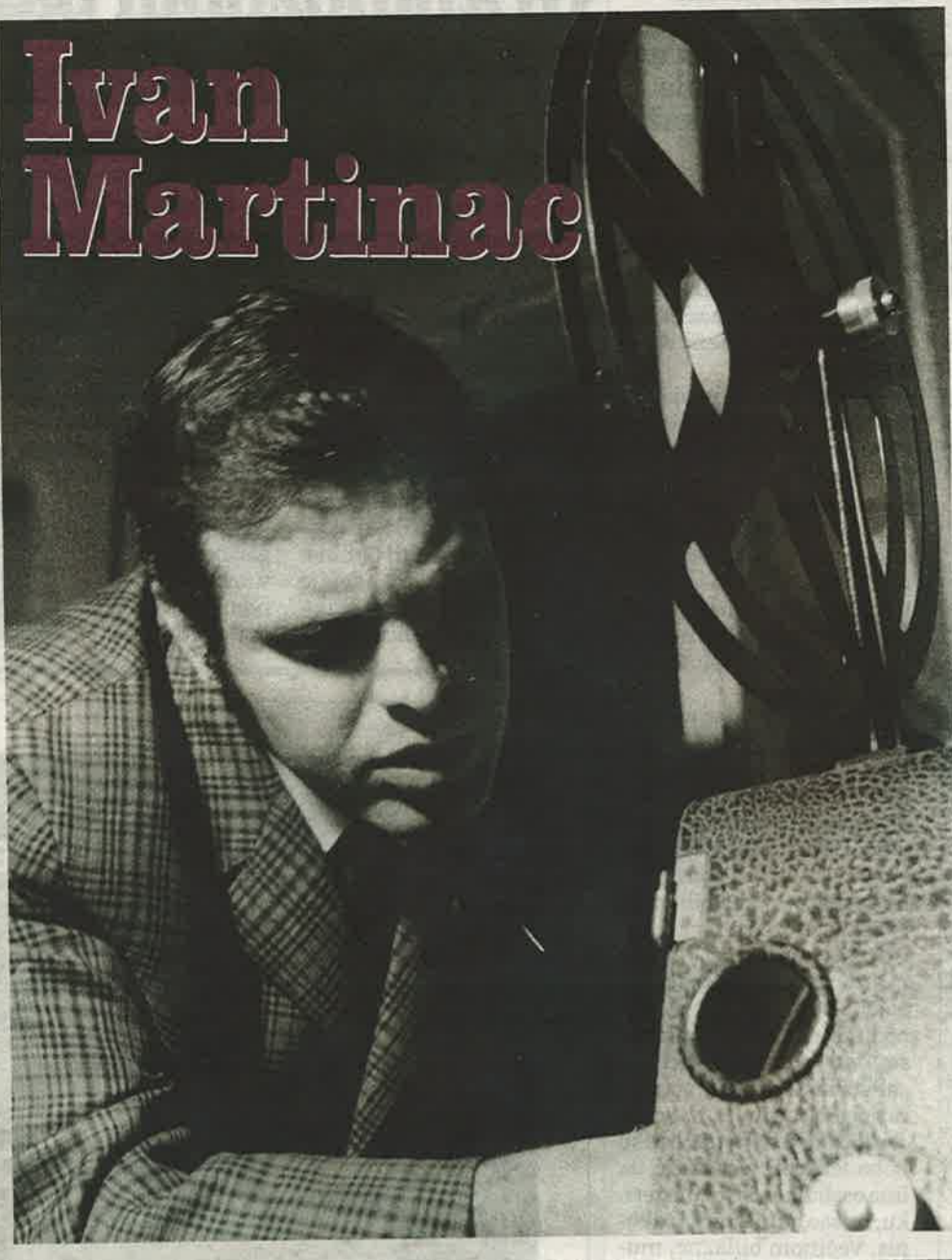
Poseban tip

Mustać je odabrao sugovornike referentne za različita razdoblja njegove karijere. Rođen 1936. u Splitu, Martinac je upisao arhitekturu, no tada je upoznao Mirjanu Živković koja je tu došla na ljetovanje, i zbog nje nastavio studij u Beogradu. Tamo se pridružio Kino klubu Beograd i počeo baviti filmom: odmah je odskočio kao poseban tip jer je bio zagovornik čistog filma, one vrste koja ne robuje radnji, metaforama i porukama nego u duhu apstraktno umjetnosti traži vlastitu formu. O tom razdoblju vrlo artikulirano svjedoče Ješa Denegri, Joca Jovanović, Sava Trifković, Marko Babac, Želimir Žilnik i mnogi drugi. Po Jovanoviću, Martinac je zagovarao neku vrstu filmskog egzistencijalizma, odnosno apsolutnu slobodu, što se doimalo dosta korozivno, a Žilnik prepričava kako ga je isprva osupnula Martinčeva teza da je Isus Krist bio prvi egalitarist, nije bilo razloga za izdvajanje radnika i seljaka u tadašnjoj ideološkoj retorici, jer su svi ljudi rođeni jednaki.

Martinčevi su filmovi nagrađivani, surađivao je i s kolegom Živojinom Pavlovićem

Dokumentarac Zdravka Mustaća pruža pogled u zanimljivu biografiju ovog izuzetnog umjetnika

Ivan Martinac



Fotografija sa seta i scena iz filma 'Kuća na pijesku' iz 1986. koji je zbog osebujna autorskog izričaja jedva prikazivan u kinima, (gore i lijevo); Prizor iz filma 'Fokus' iz 1967. godine



Zaboravljeni redatelj koji je snimio jedan od najboljih hrvatskih filmova svih vremena

'Kuću na pijesku', jedini cjelovečernji film ovog majstora modernizma, uspoređivali su s radom Stanleyja Kubricka

koji je imao potpuno drukčija stajališta o filmu, u Novom Sadu je objavio prvu zbirku pjesama, a kad je diplomirao, donio je dramatičnu odluku: rekao je Mirjani Živković da se vraća u Split i da se - unatoč tome što su i dalje bili jako vezani - više ne bismjeli vidati. Obećanje su i održali, bila je to Martinčeva jedina velika ljubav, a onoga dana kada je umro, ona se spontano rasplakala iako nije još znała što se dogodilo. Naravno, nije htjela ni čuti da sudjeluje u Mustaćevom filmu.

Po povratku u Split, Martinac je preporodio tamošnji Kinoklub. Poznati direktor fotografije Andrija Pivčević prisjeća se da su tada imali samo neki udžbenik u kojem se uopće nije objašnjavalo

filmski proces, a Martinac im je objasnio ne samo to nego i svoju estetiku.

Impresivan opus

Njegov kolega Ante Verzottti priznaje da su pod Martinčevim utjecajem odjed-

nom počeli drukčije gledati na profesionalni film opterećen fabulom i tražiti u kinematografiji uzore izrazitog vizualnog proseada. Martinac je bio posebno opčinjen rigoroznim Dancem Carlom Theodorom Dreyerom i 1980.

izdao knjigu "Sudjenje Ivani Orleanskoj" sastavljenu iz fotograma svih kadrova toga filma. Lordan Zafranović se razilazio s njim ideološki - Martinac je bio uvjereni katolik a tada još mladi redatelj početnik komunist - no kada je u pitanju bio film, imali su puno toga zajedničkog.

Martinac je ostvario impresivan opus kratkih eksperimentalnih filmova - neke od najvažnijih možete pogledati na DVD-u "Ivan Martinac: Monolog o Splitu" u izdanju Hrvatskog filmskog saveza - a 1986. napravio je svoj prvi i jedini cjelovečernji film "Kuća na pijesku", koji je zbog osebujna autorskog izričaja jedva prikazivan u kinima. Po sudu Sergia Grmek

Germanija i Mile Lazić, selektora retrospektive hrvatske kinematografije održane 1999. na tada vrlo uglednom tršćanskom festivalu Alpe Adria Cinema, to je najbolji hrvatski film svih vremena, režiran rigorozno poput radova Stanleyja Kubricka.

Pred kamerom se pojavljuje i pokojni Ivan Ladislav Galetta, jedno mu oko vidno podrhtava, i objašnjava da je Martinac na sličan način tražio idealne kadrove i njihove spojeve kao što je Joyce potrošio čitav dan na jednu rečenicu u "Uliksu" ili čak i riječ u "Finneganovom buđenju". Deset dana kasnije Galetta je umro.

Arhitekt po struci

Nadbiskup Marin Barišić, koji je s Martincem često kontaktirao, prepričava kako ga je 1989. umjetnik - koji je inače bio stalno zaposlen u Splitu kao arhitekt - zamolio da prenese iz dvorišta župne crkve sasušeno trešnjevo stablo u obliku križa na drugu lokaciju. Performance je nazvan "Nije vrijeme za plodove" i u njemu su sudjelovali tvorci filma "Martinac", sam Mustać i direktor fotografije Boris Poljak.

Ivan Martinac je uz Mihovila Pansinija i Tomislava Gotovca najvažnije ime hrvatskog modernizma, nastalog u okvirima eksperimentalnog filma. Dokumentarac Zdravka Mustaća o tome vrlo poticajno svjedoči i zbog toga zaslužuje iznimnu gledanost. ●



Martinac na snimanju svog eksperimentalnog filma 'Fokus'